

AMERSFOORT EN OMSTREKEN

Uitgave van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Amersfoort en Omstreken
Jaargang 18 april 2009 Nummer 2

Ons periodiek heeft als hoofdfunctie het doorgeven van informatie betreffende onze afdeling. Het is daarom met gepaste trots dat wij in dit nummer aandacht schenken aan het boek 'Bij afwezigheid van de schout'. Dit unieke ambtsdagboek van Cornelis Volckenszoon, burgemeester van Amersfoort in 1555, is getranscribeerd en hertaald door twee leden van de werkgroep transportaktes, te weten ons oud-bestuurslid Wil Gommers en onze eindredacteur Anton van Nostrum, in samenwerking met Ludo Jongen. Na lang speurwerk is bovendien het testament van deze burgemeester in het Amersfoortse archief gevonden en in verkorte vorm opgenomen in dit periodiek. Verder wordt u op de hoogte gebracht van vergaderingen en lezingen, en kijken we terug op de gehouden lezing over de trekschuit en het postvervoer. De werkgroep notariële aktes maakt melding van een ongeluk met pijl en boog, terwijl de werkgroep transportaktes u informeert over verhuizende nonnen en een uittredende non. Bestudeer vooral de aankondiging van de cursus oud schrift die in september van start gaat. U krijgt niet vaak zo'n kans, dus maak er gebruik van. Een boekbespreking maakt u wegwijs in de wondere wereld van het DNA en de twintig haplogroepen. De bibliothecaris heeft weer interessante lectuur ontvangen. Reageert u ook even op de oproep betreffende kolonisten bij de Maatschappij van Weldadigheid?

Werkgroep Lezingen & Activiteiten

Afdelingsbijeenkomsten

Een overzicht van onze bijeenkomsten in het tweede en derde kwartaal van 2009. De bijeenkomsten tot de zomervakantie vinden plaats in de Kommensaal van de St. Jozefparochie, Hamersveldseweg 51, 3833 GL in Leusden-Centrum.

In verband met enkele gedwongen verplaatsingen, van de Kommensaal naar een andere zaal of locatie dan was afgesproken, heeft het bestuur besloten uit te zien naar een nieuwe locatie. Voor dit najaar hebben wij een zeer goede vervanging gevonden in De Til, eveneens op de Hamersveldseweg, een kleine 100 meter verderop, aan de overkant in de straat. Indien we een goede locatie vinden in Amersfoort-Zuid, zullen we volgend jaar mogelijk weer verhuizen.

Met ingang van de Contactmiddag van zaterdag 19 september aanstaande verplaatsen wij onze bijeenkomsten naar de Danszaal van het Jongeren centrum De Til, Hamersveldseweg 30, 3833 GR in Leusden-Centrum

Alle middagbijeenkomsten beginnen om 14.00 uur en de avondbijeenkomsten beginnen steeds om 20.00 uur. De zaal is 's middags open om 13.00 uur en 's avonds om 19.00 uur zodat u in de gelegenheid bent om met de leden van het bestuur of andere aanwezigen van gedachten te wisselen onder het genot van een kopje koffie of thee. De consumpties zijn voor eigen rekening. De PR-medewerker(s) van onze afdeling verzorgen een informatietafel. Al onze bijeenkomsten zijn voor iedereen, leden van de NGV en belangstellenden, vrij toegankelijk. De eerste afdelingsbijeenkomst van het derde kwartaal van 2009 wordt eveneens genoemd zodat u daar vroegtijdig rekening mee kunt houden.

We beginnen allemaal met het trouwboekje van onze ouders of grootouders. Vervolgens gaan we naar het archief en doen onderzoek in de akten van de burgerlijke stand en in de bevolkingsregisters. Helaas maken velen in deze moderne tijd ook gebruik van internetgegevens zonder de onderliggende archiefstukken te controleren.

Tot 1811 kun je vrij zeker zijn dat je over de juiste gegevens beschikt. Maar naarmate we verder van dit jaartal verwijderd raken, krijgen we steeds meer met allerlei soorten interpretatieproblemen te maken.

Je moet wel stevig in je schoenen staan om aan velerlei verleidingen van waarschijnlijkheden en "logische conclusies" weerstand te bieden. Ik kan daar als geen ander over meepraten. Gedurende 35 jaar genealogisch onderzoek ben ik er ook diverse malen ingetuind.

Dankzij mijn ervaringen als inspecteur bij de Rijksbelastingdienst ben ik weer op het juiste genealogische pad teruggekomen.

Het is algemeen bekend dat in veel bronnen, welke wij thans als grondslag nemen voor genealogisch onderzoek, nogal nonchalant is omgesprongen met feitelijkheden. Een naam werd door iemand opgeschreven zoals hij die hoorde. Dat betekent dat in dezelfde plaats de dominee er een andere schrijfwijze op na hield van zo'n naam dan de notaris of schepen, die de betrokkene soms onder een geheel andere naam kenden. Ook kwam het voor dat mijnheer A in zijn geboorteplaats naar zijn vaders naam werd genoemd, maar in de plaats waar zijn moeder vandaan kwam doodleuk de naam van zijn moeder kreeg toebedeeld. Zolang je maar over keiharde DTB-gegevens beschikt, kom je daar nog wel uit. Maar als die ontbreken, wat dan?

Het antwoord is eigenlijk wel heel simpel: allerlei soorten belastingregisters. Door de eeuwen heen gold voor de Nederlandse belastingadministraties een ijzeren wet: Zorg dat de tenaamstelling juist is, anders kun je naar je centen fluiten.

Of het nu om kohieren van de 100e penning of quotisatieregisters ging, cijns-, tiend-, pacht- of leenregisters, de klerk die de namen en feiten moest te boek stellen, probeerde zoveel mogelijk details weer te geven. Daardoor geeft een kijkje in dit soort registers vaak verrassende nieuwe inzichten. Mijn ervaring is dat één op de drie vastgelopen onderzoeken via het een of andere belastingboek kan worden vlotgetrokken. Tijdens mijn lezing zal ik voorbeelden geven van een zestal families die zo een flink stuk verder konden worden gebracht in de tijd.

Datum	Zaterdag 19 september 2009	De Til
Plaats	in het Jongeren centrum De Til	
Tijd	van 14.00 tot 16.00 uur	
Onderwerp	Contactmiddag - Wat heeft de NGV-afdeling Amersfoort en Omstreken en het verenigingscentrum te Weesp u te bieden?	

Op deze contactmiddag zullen onze afdeling en verschillende diensten van de vereniging vertegenwoordigd zijn. Zo komen er medewerkers van het Verenigingscentrum met hun pc's met daarop diverse zoekbestanden zoals een geautomatiseerde catalogus die een goede ingang geeft op de aldaar aanwezige (meer dan 15.000) boeken met onderwerpen variërend van genealogieën tot kadastrale atlanten, van streekgeschiedenis tot encyclopedie en van kwartierstaat tot archiefinventaris. Ook is er een index op naam van circa 2200 boeken met kwartierstaten en genealogieën, ruim 315.000 overlijdensadvertenties en meer dan een half miljoen bidprentjes. Verder is er een toegang op de omvangrijke zegelcollectie. Ruim 2700 zegels zijn digitaal toegankelijk en kunnen op het scherm worden bekeken. In deze opsomming zouden we bijna vergeten de catalogus van de periodieken en tijdschriften met circa 1900 titels te noemen. De digitalisering hiervan is in volle gang zodat mogelijk al deels

gezocht kan worden in de korte samenvattingen. Wel kunt u in dit bestand zoeken op naam, plaats, onderwerp en auteur. Uiteraard worden op deze dag de waardevolle kiezerslijsten (adresboeken met de namen, adressen, geboortedata en -plaatsen van alle kiezers uit Amsterdam, Den Haag en Utrecht) meegenomen. Van de voornoemde digitale bestanden kunnen voor de belangstellenden kopieën worden gemaakt. Omdat – het is hiervoor al aangegeven – de digitale ontwikkelingen binnen het Verenigingscentrum in volle gang zijn, is het op dit moment moeilijk aan te geven wat wij u allemaal kunnen bieden. De hier gepresenteerde omschrijving hoeft daarom zeker niet volledig te zijn. Reden voor u om even langs te komen.

Van onze afdeling Amersfoort en Omstreken vindt u informatiestands van de PR (Public Relations), bemand door Joke Sickmann, en van onze webmaster (beheerder van de afdelingswebsite op internet) Jan Roggenkamp. Voorts zal een stand worden ingericht met een kleine greep uit de afdelingsbibliotheek. Uit deze bibliotheek kunnen gratis boeken worden geleend aan onze leden. Voor de bibliotheekcatalogus en de uitleencondities verwijzen wij u naar de afdelingswebsite: <http://amersfoorteo.ngv.nl/index.html>.

De overige afdelingsbestuurders zullen u gaarne te woord staan. Heeft u problemen van genealogische aard, breng dan uw eigen gegevens mee. Door het uitwisselen van ervaringen komt u dichterbij het doel een complete genealogie op te bouwen. Indien u zelf ruimte nodig heeft om wat uitgebreider uw gegevens te exposeren, laat dat even weten via telefoonnummer 033 - 245 34 55 en we proberen ruimte voor u te reserveren.

Agenda van de bijeenkomsten van hcc!genealogie, werkgroep Amersfoort

Elke derde maandag van de maand in het Meridiaan College, vestiging 't Hooghe Landt, Trompetstraat 1, 3822 CK Amersfoort. Openingstijden: van 19.30 tot 22.30 uur. Er zijn afzonderlijke werkplekken ingedeeld voor genealogie, film/video, foto/scanner, software, linux, services, internetcafé, pilotentraining (flight simulator) en een leestafel.

Voor meer informatie verwijzen wij naar de HCC-website: <http://amersfoort.hcc-utrecht.nl>

Cursus oud schrift (1600-1800)

De NGV-afdeling Amersfoort en Omstreken en de Historische Kring Leusden hebben gezamenlijk het plan opgevat om haar leden een cursus oud schrift aan te bieden. Bij genealogisch of historisch onderzoek kunt u archiefstukken tot ongeveer de 18e eeuw – afhankelijk van de schrijver – meestal nog redelijk goed lezen. Het wordt soms al moeilijker om volledig te begrijpen wat er staat. Daarom willen wij bij voldoende belangstelling in het najaar starten met een cursus oud schrift. Ton Reichgelt, oud-archivaris van Archief Eemland, is onlangs met pensioen gegaan en wil zijn kennis en ervaring graag aanbieden als cursusleider. Deze cursus van vermoedelijk tien bijeenkomsten zal worden aangeboden in de bibliotheek van Leusden-Centrum. De totale kosten van de cursus (inclusief lesmateriaal) zullen ongeveer € 50 bedragen. Afhankelijk van de voorkeur zal de cursus in de ochtend- of avonden worden georganiseerd. Aanvang: september-oktober 2009.

Indien u belangstelling heeft voor deze cursus verzoeken wij u dit per e-mail kenbaar te maken aan hans.faber@planet.nl onder vermelding van uw naam, adres, woonplaats en telefoonnummer. Verder kunt u uw voorkeur opgeven voor een ochtend- of avondcursus. Wilt u tevens aangeven of de niet-gekozen mogelijkheid voor u grote bezwaren oplevert (b.v. omdat u nog een beroep uitoefent of 's avonds geen vervoer hebt). Het maximum aantal deelnemers is vijftien. Bij voldoende belangstelling volgen mogelijk meer cursussen. Uw voorlopige inschrijving zien wij graag uiterlijk 20 juni aanstaande tegemoet. Daarna volgen zo spoedig mogelijk de definitieve

gegevens. Heeft u geen e-mail dan kunt u uw aanmelding sturen naar: H. Faber, Duifhuis 76-1, 3862 JK Nijkerk.

Oproep

Op 13 oktober aanstaande organiseren wij een lezing over de kolonisten bij de Maatschappij van Weldadigheid. De spreker die veel onderzoek doet zal zich specifiek richten op een groep van ongeveer 30 kolonistenkinderen, wezen uit het Burger Weeshuis van Amersfoort, die in de periode van 1820 tot 1862 enkele jaren of langer in de Kolonie verbleven. Ook wordt de betrokkenheid van de Amersfoortse bevolking bij de Kolonie belicht. Kent u kinderen uit uw familie die via het Amersfoortse Weeshuis in de Kolonie verbleven dan vernemen wij dat graag van u. U kunt dit per e-mail melden aan voorzitter@amersfoort.eo.ngv.nl of per post aan: NGV-afdeling Amersfoort en Omstreken, Vlieterweg 108, 3925 GD Scherpenzeel. Ook vragen over kolonistenfamilies zal de spreker naar vermogen beantwoorden.

Van uw voorzitter

door Willem van Maren

Als uw voorzitter kunt u mij regelmatig aantreffen bij feestelijke gebeurtenissen zoals boekpresentaties, openingen van oudheidkamers, recepties, enz. Soms vraag ik me wel eens af of anderen niet jaloers zouden zijn als ik weer ergens gezellig sta te praten met een glas in mijn hand. In 2008 was er een lange reeks van festiviteiten in Rhenen ter gelegenheid van het feit dat de stad 750 jaar geleden haar stadsrecht ontving. De Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken kan terugzien op een bijzonder goed georganiseerd en boeiend jubileumjaar. Van belang blijft het schitterende boek dat over de geschiedenis van Rhenen is verschenen. Als laatste kwam op 13 december 2008 de opening van het documentatiecentrum van de vereniging op de bovenverdieping van het gemeentemuseum. Genealogen mogen niet onderschatten wat de documentatiecentra van historische verenigingen soms te bieden hebben. Enkele maanden eerder was de vernieuwde en flink uitgebreide bezoekersruimte van de historische vereniging Oud-Scherpenzeel geopend. Hier is voor genealogen heel veel te vinden. Al iets langer geleden was ik in het nieuwe documentatiecentrum van de stichting Oud-Woudenberg. Het waren allemaal prachtige initiatieven waarbij veel vrijwilligers betrokken zijn geweest.

Op 30 januari van dit jaar nam Ton Reichgelt afscheid van het Archief Eemland. De groep Living History zorgde er voor dat het een vrolijke happening werd. Gelukkig weten we dat Ton nog niet kan stilzitten en dat we van zijn kennis en ervaring gebruik mogen blijven maken. We wensen hem nog vele drukke jaren! Over de boeken die feestelijk gepresenteerd werden kunt u elders in dit blad lezen.

Iets heel anders waar ik veel genoeg aan beleef is het Britse televisieprogramma "Who do you think you are?" van de BBC dat nu al zes seizoenen draait. Al u dit leest is het programma misschien al weer afgelopen. Wellicht komt er een herhaling of valt er in het najaar een nieuwe reeks afleveringen te zien. Het programma toont hoe spannend een genealogische speurtocht kan zijn.

Ik wens u toe dat u met evenveel plezier bezig bent met genealogie en wat er mee samenhangt.

PRO-GEN Zomermarkt

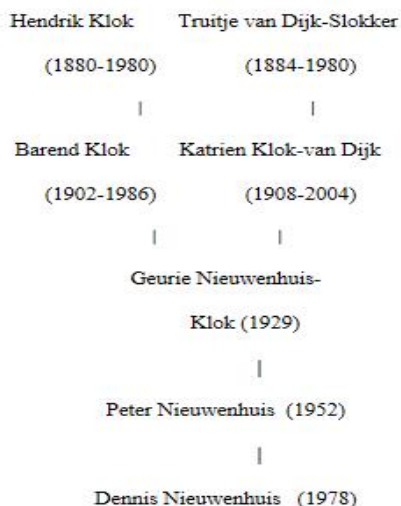
Zaterdag 4 juli 2009 wordt in het Zalen- en Congrescentrum De Aker, Fontanusplein 2, 3881 BZ te Putten voor de tiende keer de jaarlijkse Genealogische Zomermarkt georganiseerd. Zoals

gebruikelijk zal onze NGV-afdeling met een ruime stand aanwezig zijn. Deze zomermarkt is voor een ieder gratis toegankelijk tussen 10.00 en 16.00 uur. Er is van alles te zien op genealogisch gebied en er worden enkele lezingen georganiseerd. Komt u ook even kijken, we begroeten u graag in onze stand.

Vijf generaties op een foto

Enige tijd geleden stond er in de Amersfoortse Courant een foto van een pasgeboren baby met de moeder, grootmoeder, overgrootmoeder en betovergrootmoeder. De krant vroeg mij toen of dit een bijzondere gebeurtenis was. Het leek mij een zeldzaam voorval en ik kende er geen andere voorbeelden van. Foto's van vier generaties halen tegenwoordig de krant niet meer, maar vijf generaties tegelijk vormen nog wel een nieuwtje. Een dag later werd ik opgebeld door mevrouw G. Nieuwenhuis-Klok in Amersfoort. Zij wist me te vertellen dat het echt wel vaker was voorgekomen. In 1978 was haar kleinzoon Dennis geboren. Op dat ogenblik waren van Dennis nog twee betovergrootouders in leven. Deze gebeurtenis heeft ook toen de krant gehaald.

De familie Klok kwam uit Nijkerk en de familie Van Dijk uit Huizen.

Kent u meer foto's met vijf generaties? Laat het ons weten.

Ledenbestand

We verwelkomen de volgende nieuwe leden in onze afdeling. Wij hopen hen ook op onze bijeenkomsten te ontmoeten.

Mw. H. Bogaards	Soest
Dhr. F.P.M. van den Bosch	Baarn
Dhr. J.G.C. M. Buné	Bosch en Duin
Dhr. J.H.E. van Dorresteijn	Soest
Dhr. J.W.M. Hagen	Soest
Mw. M.E. van der Heijden	Harderwijk
Mw. M. Spek	Zeewolde
Dhr. R.W.A. Treuren	Wekerom
Mw. H. Verdoorn-Oosten	Ermelo
Mw. G.A. Vesters	Baarn
Lid overgekomen uit andere afdeling:	
Dhr. A.H.A. Kerkhof	Maarssen

Trekschuiten en postvervoer in het verleden

Lezing op 17 januari 2009 door John Dehé. Henk Bousema doet verslag.

De PowerPoint-presentatie begon met een voorstelling van een trekschuit op een tegelplateau rond 1850. ‘Mijn eerste boek *De geschiedenis van de post in Purmerend, Beemster en De Rijk*’, zo vertelde de spreker, ‘verscheen in 1997.’ Het boek werd gedrukt door een bevriende relatie die pas was begonnen als uitgever, maar van boekbinden geen verstand had, zoals bleek, want de kopers vroegen al snel waarom zij een losbladig exemplaar hadden gekregen. Al snel volgden andere studies over dit onderwerp en uiteindelijk promoveerde de spreker op de geschiedenis van het openbaar vervoer in Waterland 1630-1880. De relatie tussen de trekschuit en het postvervoer is gauw gelegd. De schipper nam naast ongeveer twintig passagiers ook brieven mee. Tijdens zijn onderzoek naar de geschiedenis van het Waterlandse postwezen ontdekte spreker de trekschuit en raakte hij verzeild in, zoals hij dat noemt ‘de wondere wereld van kaarsrechte vaarten, stappende paarden, schippers en knechten’. Op deze zaterdagmiddag bleken beide onderwerpen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wij zagen op het scherm verschillende poststukken uit de periode voordat de postzegel vanaf 1852 in gebruik werd genomen. Zoals de brief van 6 juli 1737 die vanuit Purmerend naar Brussel werd gestuurd. Deze ging eerst met de trekschuit naar Amsterdam en vandaar naar Brussel. Franco Amsterdam stond er op geschreven en dat gaf aan dat de afzender de porto tot aan Amsterdam al had betaald en dat de ontvanger in Brussel de overige zes cent moest betalen, hetgeen een garantie was dat de brief werkelijk zou worden bezorgd. In de grote steden werd negen maal per dag de post bezorgd en in de kleinere steden zoals in Purmerend, vier keer per dag. De inhoud van de brief betrof de levering van kaas. Op een brief van 7 september 1826, vanuit Wormer en gericht aan de burgemeester van Purmerend, stond vermeld ‘*per schuyt van half vier uur*’. Deze schuit voer zeven keer per dag. De snelheid van de trekschuit was ongeveer zeven kilometer per uur, zodat de passagier die af en toe zijn benen wilde strekken met een gerust hart enige tijd naast de schuit achter het paard op het jaagpad kon meerennen

Trekschuiten waren vooral te vinden in de meest waterrijke gebieden van ons land, dus in West-Nederland, Friesland en Groningen. De eerste trekvaartroute, die dateerde uit 1630, liep van Haarlem naar Amsterdam en was zeer succesvol. Schippers konden zich inkopen en hun inkomen was afhankelijk van het aantal reizigers. Wanneer op de route, zoals die in Waterland tussen

Amsterdam en Hoorn, naast de trekschuiten ook beurtschippers voeren, moesten de schippers zich streng aan de regel houden dat de trekschuit personen vervoerde en de beurtschipper vracht.

De schipper was te herkennen aan de hoge hoed

Zodra een trekschuitschipper een passagier ontwaarde op het schip van de beurtschipper was het oorlog. De schipper diende onmiddellijk een klacht in bij de burgemeester van de stad waarvan hij de vaarvergunning had ontvangen. Deze klachten werden genoteerd en zij vormden voor de spreker een belangrijke bron van onderzoek. Zij geven een boeiend beeld van de werksfeer uit die tijd. Een schipper was herkenbaar aan zijn hoge hoed, waaruit moest blijken dat hij een zelfstandige ondernemer was. De trekschuit bood een geriefelijke, comfortabele en veilige manier van reizen. De snelheid was constant zodat

men wist hoe laat men op de plaats van bestemming zou zijn.

Bij de opkomst van de stoomboot en de stoomtram werd de concurrentie groter en daalden de inkomsten van de schipper. In plaats van twintig passagiers kwamen er soms slechts twee of drie opdagen, maar de schipper moest zich wel aan het vaarschema houden. De schippers klaagden steen en been.

Gelukkig waren de inkomsten uit het postvervoer een belangrijke bron van inkomsten. In de jaren dat de reizigersaantallen sterk terugliepen werd de 'brievenzak' meer dan belangrijk. In de tweede helft van de negentiende eeuw was zij de kurk waarop de trekschuit bleef drijven. Maar elke winter als de kanalen bevroren waren, was de schipper gedwongen aan de wal te blijven liggen en daalden de inkomsten eveneens tot het nulpunt. Het einde van de trekschuit was in zicht en daarmee het einde van deze lezing die op vlotte en boeiende wijze werd gepresenteerd. Met een hartelijk dankwoord van de voorzitter werd deze middag afgesloten.

Op de website van de spreker kan men veel achtergrondinformatie vinden. Een bezoek aan die website hield mij tenminste enkele uren achter de computer gekluisterd. De website is te vinden onder www.johndehe.nl.

Lezing over het ambtsdagboek van een burgemeester

door Anton van Nostrum en Ludo Jongen, gehouden op 19 februari 2009.

Henk Bousema doet verslag.

Met gepaste trots deelde onze voorzitter mee dat alle drie de auteurs van bovengenoemd boek vanavond aanwezig zijn. Mevrouw Wil Gommers, oud-bestuurslid van onze afdeling, de heer Anton van Nostrum, eindredacteur van ons afdelingsblad, en de heer Ludo Jongen, werkzaam aan de Rijksuniversiteit van Leiden en bekend met middeleeuwse teksten.

Het begin

Allereerst werd het woord gegeven aan Anton van Nostrum. Deze vertelde dat een groepje van negen personen in 1978 was begonnen aan een vervolgcursus oud schrift onder leiding van de heer A. Pathuis. Begin 1979 werd gevraagd of zij eens een archiefstuk van de Stichting Armen de Poth wilden bekijken.

Het betrof een zogenaamd ambtsdagboek van Cornelis Volckenszoon die van januari 1555 tot januari 1556 burgemeester van Amersfoort was. Het was in een weliswaar tamelijk regelmatig handschrift geschreven maar desondanks moeilijk leesbaar (zie ook in ons septembernummer van 2007 een verslag van de lezing van de heer Van Nostrum over het verloop van de transcriptie van bovenvermeld manuscript). Eind 1982 was de transcriptie klaar en kwam het resultaat – door gebrek aan een sponsor en een uitgever – bij Anton op de zolder te liggen.

In 2000 ontmoetten Anton van Nostrum en Wil Gommers elkaar weer in Archief Eemland. Beiden vonden het jammer dat er verder niets meer met het materiaal was gebeurd en daarom gaf Anton de – inmiddels gedigitaliseerde – tekst ter inzage aan Fred van Kan, toentertijd directeur van de Gemeentelijke Archiefdienst Amersfoort. Op zijn beurt vroeg deze Ludo Jongen, mediëvist en editeur-vertaler van Middelnederlandse teksten, om advies. Deze reageerde enthousiast en gaf te kennen dat dit zeker moest worden uitgegeven maar dan wel met een parallelle hertaling ernaast. In 2002 begonnen Wil Gommers en Anton van Nostrum aan deze hertaling. Vervolgens bespraken ze hun vorderingen elke vier tot zes weken met Ludo Jongen. Na een jaar was de eerste ruwe versie af.

Lezen en begrijpen is twee

Wanneer je iets transcribeert is de eerste hobbel het kunnen lezen van dit zestiende-eeuwse schrift, maar direct daarna komt het probleem van begrijpen om de hoek kijken. Daar is veel geduld en onderzoek voor nodig. Met behulp van een aantal voorbeelden maakte de spreker duidelijk hoe Wil en hij te werk waren gegaan.

Op een bepaalde regel stond dat de schout tijdens een tumultueuze vergadering geroepen had '**hond, ik heb hier de eerste stem**'. Wat zou hij daarmee hebben bedoeld? Een dergelijk scheldwoord gebruik je niet zomaar. Of had hij iets anders geroepen? Na lang puzzelen en vergelijken met het op een andere plaats gebruikte woord **behoirt**, bleek de schout niet 'hond' te hebben geroepen maar '**Hoirt** [hoort], ik heb hier de eerste stem'.

De spreker vertelde dat ook de betekenis van de woorden niet altijd duidelijk was. Wat te denken van de uitdrukking dat men een advocaat wil veroordelen tot **een groen laken** omdat hij te langzaam werkt en daardoor de kosten van het proces uit de hand laat lopen. Na lang zoeken kwamen we tot de volgende oplossing: In die tijd was het verven van een groen laken niet eenvoudig. Men begon met de ruwe wol een voorkleurtje te geven en na het weven werd de definitieve groene kleur aangebracht. Maar bij de kleur groen lukte dit vaak niet en werd het laken door de keurmeester afgekeurd, ook als er maar het geringste kleurverschil met de staal werd geconstateerd, en de lakenverver moest, geheel gratis, een nieuw laken leveren. Wanneer iemand dus werd veroordeeld tot een groen laken, wil dat zeggen dat hij geheel gratis zijn werk moest afmaken c.q. overdoen. In dit geval moest de advocaat dat doen.

Het volgende voorbeeld betreft de woorden **de vier vierdelen**. Ook hier moet voor de uitleg diep worden gegraven. De vier vierdelen waren de vertegenwoordigers van de vier kwartieren van de weeskinderen. Als er geen naaste familie meer was, trad een van de burgemeesters op als vierdeel. Weeskinderen moesten worden beschermd, door vertegenwoordigers van de familie, wanneer de bezittingen van hun overleden ouders worden verkocht. Uit ieder der kwartieren – denk maar aan een kwartierstaat – werd een zogenaamd vierdeellid aangewezen. Soms was de burgemeester een van de vier vierdelen. In het dagboek staat bijvoorbeeld 'Ik werd hiervoor gevraagd door het ontbreken van één der grootouders van moeders zijde'.

Nadat de heer Van Nostrum zijn uitleg had beëindigd, kreeg de heer Jongen het woord.

Bij afwezigheid van de schout

Amersfoort werd in 1543 door Maarten van Rossum, opperbevelhebber van de troepen van de Hertog van Gelre, ingenomen. In hetzelfde jaar versloeg Keizer Karel V de Hertog van Gelre en kwam de stad definitief onder zijn gezag. Omdat de stad zich al na vijf dagen vechten op gunstige voorwaarden aan Maarten van Rossum had overgegeven, heeft Karel V de stad een fikse straf opgelegd door een schout als hoofd boven het stadsbestuur aan te stellen. Deze schout moest aan hem verantwoording afleggen. Hierdoor viel Amersfoort rechtstreeks onder Karel V. De schout was geen Amersfoorter en mede daarom vonden ze hem een pottenkijker.

Deze schout was dus heel belangrijk voor de landsheer, maar hij nam zijn werk niet serieus. Hij was vaak afwezig, vandaar de titel van het boek 'Bij afwezigheid van de schout'.

Hij liet zich regelmatig vertegenwoordigen door de burgemeester maar streek wel het presentiegeld op. Eens vroeg men de schout om aanwezig te zijn met zijn sleutel (één van de drie) van het grootzegel van de stad, maar hij gaf de sleutel mee aan de deurwaarder met de mededeling 'dat wij de brieven maar zonder hem moesten zegelen: hij lag nog in bed en daar was hij innig tevreden'. Het wel en wee van de stad lag de bestuurders na aan het hart. Een aantal verordeningen wijst daar op. Zo worden de poort- en sluiswachters vermaand om, wanneer zij op zon- en feestdagen de hoogmis willen bijwonen, voor een vervanger te zorgen.

Daarnaast schrijft de burgemeester over een conflict met de bewoners van het klooster Mariënhof omdat zij hun klooster te dicht op de kademuren herbouwden, waardoor deze kademuren beschadigd raakten en in de gracht zakten. Er was al een verordening dat bij regenachtig weer niet met mestkarren op de singels mocht worden gereden, omdat de kademuren daardoor verzakten. Het stadsbestuur verpachtte en zag toe op het onderhoud van de stadswallen. Dat blijkt onder andere uit een verordening dat op de stadswallen geen vee mag worden losgelaten. Bij overtreding volgt inbeslagname.

Op zijn tijd was er ook gelegenheid voor een feestje. De gilden wilden graag elk jaar op de feestdag van hun patroonheilige feestvieren en moesten daarvoor een vergunning bij het stadsbestuur aanvragen. Dergelijke gildenfeestjes werden **teerdagen** genoemd. U raadt het al, op die dag werd er aan het potverteren gedaan. De kas van de gilden moest leeg. Maar altijd was er vanwege het stadsbestuur de eis dat een van de bestuurders erbij moest zijn. Die zal geen bezwaar hebben gemaakt om feest te vieren met de gilden. Het leven van een bestuurder had ook toen al zijn prettige kanten.

Op boeiende wijze werden wij als toehoorders, door deze verhalen, betrokken bij het besturen van de stad Amersfoort in een hele vroege periode. Niet voor niets noemde de spreker het ambtsdagboek een goudmijn voor de geschiedenis van Amersfoort.

Onze voorzitter bedankte de beide sprekers hartelijk voor hun voordracht, en bood mevrouw Wil Gommers en de heer Anton van Nostrum ieder een fraai boeket bloemen aan als dank voor het gedurende vele jaren voorbereiden van deze publicatie.

Voor hen die het boek willen aanschaffen volgen hier nog enkele gegevens: 'Bij afwezigheid van de schout'. Het persoonlijke ambtsdagboek van Cornelis Volckenzoon, burgemeester van Amersfoort (1555-1556). Uitgegeven, hertaald en ingeleid door Wil Gommers, Ludo Jongen en Anton van Nostrum. Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2009. ISBN 978-90-6550-979-6.

Lezing over boedelinventarissen

Gehouden op 11 maart 2009 door dr. J. Kamermans.

Henk Bousema doet verslag.

Iedere genealoog die een boedelbeschrijving van een van zijn voorzaten vindt, zal hier erg blij mee zijn. Maar hoe interpreteer je die brij van opgesomde voorwerpen? Daarvoor is meer onderzoek nodig en dat heeft de heer Kamermans voor ons gedaan. Ruim acht jaar lang bestudeerde hij de boedelinventarissen in een klein gebied. Aangezien hijzelf uit Gouda afkomstig was, deed hij zijn onderzoek in de Krimpenerwaard.

Een andere levensstijl

Rond 1700 veranderde – te beginnen in Engeland – de stijl van leven. Het bezit van huisraad en ook de vraag ernaar nam toe. In feite was dit een aanjager van de industriële revolutie. Men begon harder te werken en het aantal (vrije) heiligendagen nam af. Ook kwam er specialisatie in de werkzaamheden. Men werd steeds minder zelfvoorzienend. De middenstand kwam op.

Boedelinventarissen zijn er al van vóór de 15e eeuw, maar de nadruk ligt toch op de 17e, 18e en 19e eeuw. De spreker inventariseerde ruim 300 van de bijna 1000 inventarissen uit de Krimpenerwaard uit de 17e en de 18e eeuw en probeerde daaruit een indruk te krijgen van de materiële cultuur.

De waarde van het papierzegel is een maat voor de waarde van de totale boedel.

Hij constateerde dat in het jaar 1750 twee keer zoveel voorwerpen in de inventarissen werden vermeld als in 1650. De verklaring hiervoor is dat gaandeweg het gebruik van koffie en thee toenam, vandaar de vele kommen en kopjes. Ook kwam sinds 1720 de fabricage van katoen in een stroomversnelling met als gevolg meer lakens en hemden, terwijl de invoer van Chinees porselein en de fabricage van Delfts aardewerk zorgde voor een groter aantal voorwerpen in het huis. Het mooie serviesgoed werd niet langer in gesloten kasten opgeborgen maar in glazen kasten. Kortom er ontstond een andere levensstijl. In het begin waren voornamelijk de kooplui trendsetters, maar tenslotte ging ook de boerin over tot de aanschaf van deze voorwerpen

De waarde van de boedel

De Krimpenerwaard was traditioneel een veeteeltgebied. Ook de teelt van hennep ten behoeve van de touwslagerijen in Montfoort en Oudewater bracht welvaart. En dat was te merken. Zo telde de spreker in 1650 slechts 20 inventarissen, in 1750 was dat opgelopen tot 100. Tot aan de 18e eeuw werd de waarde van de goederen niet vermeld. Gelukkig heeft de wetenschapper een aanwijzing van die waarde in de vorm van een papierzegel. De prijs van de papierzegel gaf de waarde van de boedel aan. Zo werd een inventaris van 300 gulden belast met een zegel van drie stuivers en een inboedel van meer dan 5000 gulden kreeg een papierzegel van drie gulden. Vanaf de 19e eeuw werd ieder voorwerp afzonderlijk getaxeerd.

Op bezoek bij weduwe Wagemaker

Na de pauze mochten we 'een kijkje nemen' in de woning van de weduwe van Willem Janszoon Wagemaker te Oudkerk die in september 1730 was overleden. Uit de boedelbeschrijving kunnen we opmaken dat de woning bestond uit een keuken, een kelder, de haard (dat is de voorkamer), een achterkamertje, de zolder en de winkel.

Rechtsboven staat te lezen: Soe sal ick de huisraet te rechbestellen, soe moet ick tgorst selfsin de pot tellen.

In de keuken keken wij met verbazing rond. De weduwe zonder kinderen was goed voorzien van drinkgerei en kleding. Er waren bijvoorbeeld 21 porseleinen en 9 Delftse kopjes en schoteltjes en 23

porseleinen bakjes te vinden in kastjes en rekjes en op planken boven de twee deuren. Er was zelfs nog plaats voor zeven schilderijen. Verder acht stoelen en een leunstoel met een ronde tafel. Het zal dus wel een woonkeuken zijn geweest waarin zelfs een bedstee stond. De kast was gevuld met 25 manshemden, 17 vrouwshemden, 19 lakens en 30 sloopen, 5 tafellakens en 14 servetten, 17 halsdoeken, 11 neusdoeken, 7 dassen voor de man en 34 mopmutsen en 11 ondermutsen. In de haard stonden onder anderen twee theetafels en vijf stoelen. Volgens de spreker zal dit een ontvangstruimte zijn geweest voor bezoek op zondag.

In de kleine achterkamer stond het ook vol kopjes en schotels en er waren zelfs 25 bierglazen. Er stonden slechts drie stoelen, maar geen tafel. Op de zolder stonden twee bedden met zes kussens en vier dekens. In de winkel lag veel gereedschap van de wagenmaker en buiten lag nogal veel hout. Het was interessant om op deze manier een kijkje te nemen in de woning van een ambachtsman.

Indien u iets op internet wilt opzoeken over boedelinventarissen dan kunt u terecht op de site van het Meertensinstituut: www.meertens.knaw.nl/boedelbank. Ook interessant is het boek van Jan Luyken: *Het leerzaam huisraad* uit 1711 met vijftig figuren te vinden onder www.dbnl.org/tekst/luyk.001/leer01.

Met dank aan de spreker sloot de voorzitter deze avond af en keerden wij terug naar onze eigen inboedel

Prent uit een 'modeblad'

Uit de Werkgroep Notariële Aktes door Anje G. Bousema-Valkema

Gevaarlijk kinderspeelgoed

Notaris Johan van Ingen AT002b-003, folio 84 d.d. 20-12-1612,

Alsoo er een ruzie was ontstaan, die mogelijk nog erger zal worden, tussen Elbert Wouters, rayemaker, en Cornelis Rutgers van Moorselaer ter zake dat Rutger Corneliszn, onmondig zoontje van Cornelis Rutgers van Moorselaer, oud omtrent negen jaren met een boochsken [pijl en boog] in het gezicht van Henrick Elberts, onmondig zoontje van Elbert Wouters, oud omtrent zes jaren, had geschoten, zodat diens gezicht beschadigd is en door zeker accident naderhand daartoe gevallen, wordt beducht dat hij verder inconvinient zal worden.

Daarom zijn partijen door tussenkomst van intercesseurs [bemiddelaars] in vriendschap accoord gegaan, dat Cornelis Rutgers van Moorselaer uit naam van Rutger Cornelis zal betalen aan Elbert Wouters ten behoeve van Henrick Elberts voor diens smart en leemte [verlamming] binnen zes maanden de som van 131 carolus guldens, bovendien zal Cornelis Rutgers van Moorselaer nog aan de chirurgijn betalen de som van 19 carolus guldens, waarmede alle verschillen tussen de partijen in vriendschap geregeld zijn en blijven. Zowel van het verlies van het gezicht, of van het leven of sterven van het kind, nu en ten eeuwige dage, zonder dat deze kinderen of hun familie of vrienden elkander hierover mogen lastig vallen of molesteren. Hetgeen de partijen beloven te zullen beletten en ieder de zijne daarvan te straffen. Indien Henrick Elberts komt te overlijden voordat de betaling

van de 131 gulden heeft plaats gevonden dan zal dit bedrag door Rutger Corneliszn ontvangen en genoten worden.

Getuigen zijn: Henrick Aris, momber over Henrick Elberts, Hermen Janszn, bode, Gerrit Janzn, Ernest van der Wal en Antonis Rutgersen.

Verkoop van het land De Viermargen in de omgeving van Terschuur

idem, AT002b-001, fol.112 d.d. 16-10-1607

Jan Rijcxzn Pueth en Trijntgen Dircx, echteluyden hebben verkocht aan Aert Gerrits en Hendrickgen Henricx zijn huysfrou, wonende te Harsselaer, zeker stuk land genaamd 'de Viermargen' gelegen omtrent Terschuur in het kerspel van Voorthuizen daar oostwaarts Cornelis Broenis en zuidwaarts Goort Claeszn van der Schuer, en noordwaarts het gemeen veld naast gelegen zijn. Dit voor de som van 325 carolus guldens, vrij geld van alle kosten, zo van transport als anders.

De kopers zullen mede tot hun laste nemen 12 stuivers voor de jaarlijkse thiens.

Van de kooppenningen moeten 225 gulden binnen 14 dagen betaald worden en de rest [100 gulden] over een jaar met de rente daarover alsdan verschenen, naar advenent de 16e penning. De kopers zullen het land aanvaarden Petri ad Cathedram eerstkomend [22 februari 1607]

Transport zal worden gedaan na betaling van de eerste termijn. De verkopers zullen het land vrijen van alle lasten. De kopers stellen tot waarborg van het voorscreven land, zekere huysse, staande op de Camp te Amersfoort, daar aan de ene zijde Henrick van Lockhorst en Jan Aertszn, leertouwer en aan de andere zijde Henrick Verschuer, Broenis van Meervelt en Jan Passchier naastgelegen zijn.

Verkoop erf Bruynhorst te Woudenberg

idem, AT 002b-001, fol.362 d.d.31-10-1609

Jonkvrouwe Maria van Bijler heeft met handen van Geraerd van Dashorst, haar gecoren voogd in desen, verkocht aan Jan Janzn Mom en Jannichgen, echteluyden een en een half vierendeel van zeker erf met toebehoren, genaempt "Bruynhorst" gelegen onder het gerecht van Woudenberg, waarvan Gerrit van Schadick gelijke een en een half vierendeel, en Nycolaes van Cordenoot tot Utrecht, het resterende vierde part competerende is, daar de vlyet [vliet] aan de westzijde en de beek aan de noordzijde gelegen zijn. Tegenwoordig gebruikt bij Ghijsbert Rutgerszn, op de lasten van alsulcke thiensen als daar uitgaande zijn en ongelden en schattingen als daaruit tot nog toe betaald is. Daarboven voor de som van 3100 carolus guldens, te betalen in twee termijnen, Pinksteren 1610 bij de aanvang de helft en Pinksteren 1611 de andere helft, waarna transport zal worden gedaan met belofte van vrijnge en waringe.

De pachter zal zijn huur uitgehouden worden tot Pinksteren 1611 toe, mits dat de verkopers de pacht van Pinksteren 1610 tot 1611 zullen genieten. De 40e penning en andere kosten zullen de kopers betalen.

Leengoed in Callantssoog

idem, AT 002a-003, fol.375v d.d.14-10-1635

Gideon Colterman, tegenwoordig wonende in Amersfoort, machtigt zijn zwager Beuckel van Santen om voor hem te compareren voor de stadhouder en leenmannen van de Leenhove van de Graefflicheyt van Holland, of daar en zo het behoren zal, en te verzoeken en ontvangen het verlij van het 1/6 part van het leengoed van Callantsoog in Noord-Holland gelegen, welk 1/6 part hem door doode van zijn zaliger vader is angeërft.

Verdiende wagensgelden

idem, AT 002a-003 fol.354v, d.d.21-04-1635

Gosen Lambertzn, voerman wonende te Amersfoort machtigt Marcus Dirckzn mede-voerman om uit zijn naam te Utrecht of daar sulcx vereist wordt, te ontvangen zodanige wagensgelden als hij in 1634 met zijn wagen en drie paarden in het leger van de Prinselijcke Excellentie verdiend heeft.

Valse wisselbrief?

idem, AT 002a-003 fol. 383, d.d. 14-12-1635

De Heere Walraven, baron van Gendt, Colonel Regiment, wonende te Amersfoort, verklaart bij ware woorden in plaats van bij eede, op verzoek van Geraerd Cockx in de naam van Adriaen Cockx, diens broeder, dat hij comparant nooit heeft geaccepteerd, veel min aan wijlen Johan Cockx heeft betaald of doen betalen een wisselbrief van 1000 cronen, tot 126 denier ieder croon, die Francois Verplancke op 06-04-1622 zou hebben gegeven aan wijlen Johan Cockx voornoemd, om van hem, comparant te trekken, dewijl zijne Edele niemands in Frankrijk schuldig is, heeft gekend, noch alsnog schuldig is, kent. Consenterende dat hiervan acte wordt verleend, is dese gedaan ter woonplaats van de Heere Walraven. Getuigen waren: Henrick Halbertap en Jan Janzn Hendricx.

Procuratie

idem, AT 002a-003 fol.372, d.d. 25-09-1635

Henrick van der Borch cum suis, en zich sterk makende voor zijn onmondige broer Frederick van der Borch, Anthonis Janzn Buys, als gemachtigde van ds. Joannes Costerus, predikant te Swarteluijs, als man en voogd van Mechteld van der Borch, volgens procuratie voor de schepenen van Hasselt d.d. 04-08-1635. Als mede-erfgenamen van wijlen Steven van der Borch, hun broeder en zwager, voor zoveel de verbant goederen aangaat, machtigen zij Cornelis de Cruyff en Harman van Ewijck, procureurs voor de Hove van Utrecht, in de zaak van Geertgen Harmans, als moeder en momburse van haar onmondige kinderen, verwekt bij wijlen Anthonis van der Borch, haar man, tegen de comparanten, alsmede Margareta van der Borch. Een en ander met betrekking tot de erfenis van Jacob en Gerbrich, Peter Stevenzn's kinderen.

Uit de Werkgroep Transportaktes

door Anton van Nostrum

Deze keer een akte waarin zeven celzusters van de Birkt een overeenkomst sluiten met de 'bewaarders' van de Armen de Poth om hun intrek te nemen in het Hofje de Pot.

Verder een akte waarin een zuster het klooster van St. Barbara verlaat en een stuk land krijgt om in haar levensonderhoud te kunnen voorzien. Tenslotte nog een gerechtelijk uitspraak van arbiters in een zaak betreffende geruzie om een erfenis.

Celzusters verhuizen naar De Poth

(inv.nr. 436-03 folio 188 recto)

Wouter Claeszoen als rentmeester ende bewaerder¹ van den ermen huysstitenen provenieren genaempt Die Pot, ende heeft bij volcommen advyse, weetene, wil ende consent van den schout, borgermeesteren, scepenen ende raide der voorscreven Stadt van Amersfoort voor hem ende sijnen nacommelingen Pot-bewaerders belooft ende belooft bij desen als dattet voorscreven goodtshuys genaempt Die Pot ontfangen heeft ende tegenwoordelicken ontfanckt bij desen die eerbare goede religeuse Celsusterkens sterck weesende van persoonen nu tegenwoordich tot sevenen toe als namentelick suster Geertruyt Brynck moedere, suster Anthonia Jacobsdochter procuratrix, suster Orsula, Lijsgen Aerts, Jan Geryts, Aeltgen Geryts ende Ermgert Woutersdochter voor huer ende hueren nacommelingen susteren van den voorscreven oerdenen in die habitatie, huysinge ende getymmerte staende in De Pot naest dat pestelentie-huys, streckende tot die rekencamer mitten hoff, turffschuyer ende anders ter straetwert alst voorscrevene nu offgevreet² is, transporteren ende overgeven die eygdommen vandien den voornoemde susteren ter meninge als die contractbrieff tusschen den Religiosen van den Birckt ende haerluyder [brief] inhoudende ende vermeldende is. Mits daerbenevens dat gebruyck van der cappelle, kerckhoff ende sijnen toebehoirene, mitsgaders in dat gebruyck van der rekencamer tot een gemeen spijnhuys³ te sullen moegen besigen nae dode van Ceel moeder sonder anders eenich onderwyndt⁴ van bedsteden off diergelycke daerinne te hebben. Mit condicien dat die gemeen Pot-broeders tot vijff tijden van den jaer ende als datselve van behoeff zall zijn, die rekeningen ende andere gebuerlicke⁵ saicken sullen moegen tracteren in derselver camere. Ende dit al ter consideratien ende goet aensien van der guetelicker cessie⁶ ende trumen⁷ van haere cloosterken sij susterkens ter begeerte van de regierders der stadt van Amersfoort tot behoeff den prior ende gemeen Conventualen van den Birckt omme aldaer tot welvaert der voorscreven stadt volgende zekere acte van die Majesteyt van de Coninginne ons alder genadichts vrouwe hem te transferen ende te nemen haer gebuerlicke residentie. Mit aldusdaniger condicien ende vorwerden dat die susteren hemluyden selfs onderhouden sullen ende hair habitatie, vuytgesondert die cappele mit alsulcke goedenisse,⁸ termijnen van beeden ende anders haer institutie tot desen tijt toe gehadt hebben. Ende daernevens sulcke lijffpensie alst voors. convent van den Birckt den voors. Celsusterkens neffens zekere somme van penningen voor die habitatie ende fabrycke⁹ ons voorscreven Pot-bewaerders toegesticht¹⁰ al nae inhoudt zekere brieven daervan weesende versegelt ende wittelicken belooft heeft. Ende die voorscreven susteren die nu sijn gecomen weesende tot goeder ouderdomme en sullen niet mit last van sulcke te bewaeren worden noch meerder gemoeyt werden dan sij wel machtich sullen zijn ende tot hueren goeden behaegen alst redelick ende gebuerlicke sal zijn. Ende anders altijt haer institutie van weerden ende in alden eeren te blijven bij alsoe dat indient gebuerde dat dese voorscreven susterkens wesende oude persoonen verstorven ende geen andere van haerder oerdene in den plaetse angeworven en worden (dat God verhueden moet) dat in sulcken gevalle altijt tselve tgoetken zij in eeniger wijse hebben ende gebruycken zijn te moegen bij anderen persoonen geestelick off weerlick¹¹ nae geleegentheyt van den tijt in der alder bester voegen gedaen te werden. Ende in denselven tijt compareerden ende quamen voor ons schout ende scepenen voornoemt die eerbare Geertruyt Brinck sustermoeder ende Anthonia Jacobsdochter pateratrix¹² bij will ende consent der gemeen susteren ende mitten eerweerde Religiosen heren, heeren Johan van Sulen prior des Convents van den Birckt ende heeren Cornelis, prior tot Oudeneerden, hoiren visitatoeren ende oversten, ende hebben allet voorscrevene voor huer ende hueren nacommelingen belooft te achtervolgen ende daerinne liefvelick geconsenteert, alle sonder arch ende list. Actum den 7en dach mercii anno 1547 voor Henrick Pot, volmachtich van Johan Visscher schout, Dirck van Wael ende Dirck Brant scepenen.

1. bewaerder = bestuurslid, regent

2. offgevreet = van een afscheiding voorzien

3. *spijnhuys = kamer waar gespijnd (uitgedeeld) wordt*
4. *onderwyndt = het beheer van*
5. *gebeurlick = behoorlijk, betamelijk, billijk*
6. *guetelicker cessie = het vriendelijke, minzame vertrek*
7. *trumen = het ontruimen*
8. *goedenisse = eigendommen*
9. *fabrycke (kerkfabriek) = een bijzondere kas voor de bouw, het herstel en de versiering e.d.*
10. *toegesticht (gestichten) = opbouwen, stichten*
11. *geestelick off weerlick = geestelijke of wereldlijke*
12. *pateratrix = (zie Lat. patera = drinkschaal, offerschaal) dus: beheerster van de offerschaal ?*

Non verlaat het klooster

(inv.nr. 436-03 folio 239 verso)

Suster Janna Wouters, mater, ende Elysabeth van Wael, procuratrix van Sinte Berberaen Convent (St. Barbara) binnen Amersfoort bij consent, belyeven ende vuytten naem der gemeen conventualen des cloosters voorscreven mit Geryt Janssoen haerluyder gecoren voocht in desen saicke.

Ende hebben aldaer overgegeven¹ als recht ende oirdel wijsden alles rechts ende toeseggen zij hadden off eenichsins hebben mochten aen die persoene ende goederen van Cornelia, Evert Creecken dochter, eertijts haer mede conventuael geweest hebbende, tot behoeff van Cornelia voornoemt omme mitte voornoemde goederen haere vrije will te doene als haer vrij eygen goet, soe veeer die voornoemde Cornelia remissie² off indulte³ van haer voorgaende religie kan impetieren⁴ van onsen alre Heylichste Vader den paus, inhoudende verlatinge ende relaxatie⁵ van tgeen voorscreven is.

Ende hiervan vertegen⁶ die voornoemde mater ende procuratrix vuytten naem alsboven mit haer smombers handt ingevalle alsboven tot behoeff van de voornoemde Cornelia, Evert Creecken dochter, sonder argelist ende behouden een yegelick sijns rechts.

In oirconde van desen hebbende wij schout ende scepenen voornoemt ende wij mater ende procuratrix voornoemt onsen seegel hier beneden vuyt doen hangen in jaer ons heeren duysent vijffhondert acht ende veertich upten 20en dach van september. Voor Henrick Pot onderscholtet, Ghijsbert Botter, Cornelis Volckenssoen, scepenen, ende Loys Botter secretaris.

1. *overdracht van alle rechten onderhevig aan het oordeel van schepenen*
2. *remissie = kwijtschelding, verzachting van straf of strenge maatregelen; vergeving*
3. *indulte = (van latijn 'indultum') d.i. genade*
4. *impetieren = verkrijgen*
5. *relaxatie = losmaking, vrijmaking, lossing, opheffing van een beslag of banvloek*
6. *deden afstand (van genoemde goederen)*

Ex-non krijgt stuk land

(inv. nr. 436-03 folio 239 verso)

Cornelia, Evert Creecken dochter, mit Lambert Palster haer gecoren momber etc. heeft beleeden etc. mater ende procuratrix voornoemt tot behoefv tvoorscreven convent nae haere doot vuyt een erff ende stuck goets zij leggende heeft aen dese sijde de Birckt bij die duynen, bepaelt naer inhoudt der brieff daervan sijnde, twee hondert hollantsche gulden 20 gefaluweerde stuver voor elcke gulden gerekent, welverstaende dat indyen de voornoemde Cornelia dit erff middelre tijt vercofte, twelck sij buyten consent des voornoemde convents nyet en sal moegen doen, becommerde off vervreemde, dat dan tconvent voornoemt van de penningen des coops dese twee hondert hollantsche gulden vooraff ontfangen sal. Actum ende ter presentie ut supra.

Geruzie om erfenis wordt beslecht

inv.nr. 463-03 folio 153 recto

Alsoe Geertruyt van Hamersfelt ende Aernt Reyerssoen haer sustersoen ende neeff nu onlanxleeden seekere questie, twist ende gescheel hebben gehad hercomende van de erffnisse der goederen salige Thonis Huberssoen ende Mechtelt sijn huysfrouwe als vader ende moeder van Geertruyt voorscreven ende oldevader ende oldemoeder van Aert Reyerssoen voornoemt after gelaeten hebben, welcke questie, different ende geschill mit tgeen daervuyt geresen mach zijn daer aen cleeft de voorscreven pertijen geheel ende all claerlicken hebben gecompromitteert ende gerechtelick verbleven aen ons arbyters, tweeten: Jan van Westrenen, Cornelis Hesselszoen, Jan Soest ende Gerrit Soest Gerytzoen.

Soe is dat wij arbyters omme te nederleggen¹ die voorscreven questie ende gescheelen ende voorts alle ongunst die vuyt veele ende lange processen van pleyten rijsen mochten, als oick all andere instrumenten een gerichtelicke vuytspraeck tusschen pertijen gedaen hebben in manieren als hiernaevolcht.

In den eersten dat Aert Reyerssoen sal hebben ende behouden alle clederen tot zijnen lijve behoirende die hij nu in sijne handen heeft. Ende voorts overmits hem noch tot desen dage toe van den eerster doot als een dochtersoon ende vijffte erffgenaem geen geheel scheidende off gegoenisse² gedaen en is ende zijn moeder die laetste doot niet beleeft en heeft. alsoe dan in den boedel veel ende diversche perceelen van goederen bevonden sijn die tot groote ongerieff ende moegelijkheid ten beyder zijden commen souden indien men van elcx een kyntsdeel alsoe offdeylen soude ende oick in toecomende tijden wederom lichtelick soude matere³ van onminnen moegen inbrengen.

Soe ist dat wij, voorscreven arbyters, Aert Reyerssoen voornoemt toegescheidende ende gedeylet hebben, toescheidende ende toedeylet die gerechte helft vant erff ende goet ten bruyk, geleege op Hamersfelt gemeen mit die arme huysitten genaempt De Pot mit haer medewerckers, beheltelicken dat Geertruyt van Hamersfelt voornoemt haer lijfftocht sal behouden aen alsulcke elssen ofte essen bosche als opt voorscreven erff staet ende daertoe behoirt. Ende sel mede ontfangen ende bueren die pachten Mertini (11 nov.) ende Peteri (22 feb.) lestleden verscheenen ende dat al om consideratie genomen op die donckerheyden⁴ beroerende eenige lijfftocht aen die goederen op Veluwen. Ende Aert Reyerssoen voornoemt sal aldaer die voorscreven goederen op Veluwen nae vermoegen die gerichtsbrieven daervan wesende mit sijn broeder Anthonis Reyerssoen hebben ende behouden. Ende Geertruyt voorscreven sal Aert haer neeff dat halve erff then bruyk, soe voorscreven, tot sijnder vermaninge ende cost vast maicken mitten recht. Des hij wederomme gehouden wert offticht⁵ te doene tot vermaninge ende coste sijns moeye voornoemt ende tot hueren behoefv van

alle erffenis ende besterfenisse hem eenichsins aenbestorven ende aengecomen mach wesen bij den eerster doot off anders in eenigerley wijze van sijn oude vader off oudemoeder saliger.

Ende wes die een den anderen tot heertoe eenichsins ontboert⁶ ofte te veel ontfangen mach hebben, soe mits desen then eeuwigen dagen verleecken⁷ ende quytgescholden wesen ende blijven. Alsoe dat pertijen hier mede euwelick ende erffelicken gescheyden sullen wesen bijt verbueren van hondert golden realen die daer tegens dede, deen helft tot keyserlicke majesteit ende dese stadt ende die ander helft tot behoef van die pertije die dese vuytspraeck achtervolcht. Ende nochtans deselve vuytspraeck niettemin van weerden ende volre cracht te blijven sonder argelist. Actum voor Henrick Pot volmachticht schout, Peter van Dam ende Ghijsbert Botter scepenen ende Jan Pijll in absentie van den secretaris Botter den vijfften dach in mey.

1. nederleggen = een geschil bijleggen

2. afgeleid van 'gegoeden' = aan iemand vaste goederen toewijzen, van welks opbrengst men leven kan

3. matere van onminnen (materie) = oorzaken van de onmin; de bouwstoffen voor ruzie

4. donckerheyt = onduidelijkheid, geschilpunt

5. offticht doen = afstand doen van iets

6. ontboeren (= ontboren, ontbueren) = wat de een ontvangen heeft ten nadele van de ander

7. verleecken (deelw. van verliken, verlijcken) = tot een vergelijk komen

Het testament van Cornelis Volckensz door Anton van Nostrum

Onlangs verscheen het boek *Bij afwezigheid van de schout*, een bewerking met hertaling van een dagboek van Cornelis Volckensz die burgemeester van Amersfoort was vanaf januari 1555 tot januari 1556. Lange tijd bleef de oorspronkelijke auteur een wat duistere figuur, er was bijna niets over hem bekend. Bij de bewerking van transportregister 4 (1552-1564) – dat ik speciaal ter hand nam om iets meer van hem aan de weet te komen – constateerde ik dat zijn naam in totaal zestien keer voorkomt, waarvan tien keer ‘in functie’ en zes keer bij de regeling van de nalatenschap van zijn schoonvader Jacob van Zyl (Zijl) die een huis in bezit had bij de Havickerpoort. Erg veel wijzer werd ik er niet van. Dat veranderde toen ik op de gedenkwaardige maandag 10 april 2006 omstreeks 9.30 uur in de archieven van De Armen de Poth zijn testament ontdekte. Een werkelijk overdonderend document! Alleen al het stuk perkament van dergelijke afmetingen moet in die tijd een vermogen gekost hebben: ongeveer 63x65 cm. Het statief met mijn fototoestel kon niet hoog genoeg opgesteld worden om het in één keer te fotograferen. Ook de inhoud is overweldigend. Zoals de notaris opmerkt, wilde Cornelis een testament “in der alder bester forme, wijsse ende stijle, soe hij best konde ende mochte ende zo tzelve alderbest stadt ende plaetze sal mogen grijpen”. Hij blijkt een rijke ‘heerboer’ met grote bezittingen in Bunschoten en omgeving, bestaande uit een huis, hof en hofstede met circa 80 dammaten land, die hij met zijn overleden broer Meynaert en diens kinderen in eigendom had. Omdat Cornelis Volckensz zelf geen kinderen heeft, erven de drie zonen en twee dochters van zijn broer alles.

Verder komen diverse personen en instellingen aan bod, waaronder zijn nichtje Ermgert, die voor haar trouwe diensten 25 gulden erft. Zij is de dochter van Henrick Quynten en deze blijkt getrouwd met Cornelia, dochter van Jacob van Zijl, dus de zuster van zijn vrouw. Het nichtje kennen we ook uit het dagboek. In item 300 stuurt Cornelis Volckensz ‘myn meecht Ermgart’ op pad om twee rekeningen aan Gijsbert Botter te overhandigen. Het testament is gedateerd 16 juli 1563. We mogen aannemen dat hij nog in datzelfde jaar is overleden.

Aan het slot staat nog een erg intrigerende spreuk: Tolerantia vincet (tolerantie zal over-winnen). Als we bedenken dat op het moment dat het testament opgesteld werd de stadssecretaris – door toedoen van de schout – van zijn functie ontheven is en dat enige jaren later de schout aangeklaagd werd wegens malversaties en steun aan de wederdopers – dat hem de kop kostte – dan mogen we stellen dat de machtsstrijd in Amersfoort keihard was. In dat kader krijgt zo'n spreuk een bijzondere betekenis!

Testament van Cornelis Volckenszoon

(verkorte versie)

Archief Eemland, Armen de Poth (inv. nr. 100 - 1255)

Op 16 juli 1563 om 9 uur des voormiddags compareerde in eigen persoon de Eersamen ende discreten Cornelis Volckenssoon, voorheen borgemeester en in der tijd weesmeyster der Stadt Amersfoort, een weinig cranck ende zwack van lichaem zijnde, nochtans zijns redenen, verstant, memorie en vijf zinnen nog machtig en volcomelijck gebruikende, als te zien en te horen was, overdenkende alhier opter eerden niet zeeckerder te zijn dan die doot ende niet onzeeckerder dan die ure des doots, begerende daeromme mit een testamentaer dispositie zijne tijdelijke goederen hem bij God Almachtich verleent die onzeeckere ure te prevenieren en te voorkomen om daardoor te beletten alle twist, dissentie en ongemak die gemakkelijk onder zijn erfgenamen zou kunnen ontstaan.

De testateur heeft daarom en om de eeuwigen vrede onder zijn erfgenamen, uit krachte van open brief van octrooi hem door den Hove Provinciael van Utrecht verleend op datum 20 novembris 1540 met zijn vrije moetswille en welbedachte raide in der alder bester forme, wijsse ende stijle, soe hij best konde ende mochte ende zo tzelve alderbest stadt ende plaetze sal mogen grijpen, zijn testament en uiterste wil gemaickt ende geordineert, maickt ende ordineert in manieren als hierna volgt.

Hij annulleert, revoceert en heeft teniet gedaen alle voorgaande testamenten, codicillen of uiterste willen of andersins bij monde gemaickt, hoedanig en in wat maniere dat geschied mag zijn, behoudens dat de lijftocht zijn volle waarde zal houden die hij Geertruyt Jacobsdochter van Zijl, zijn huisvrouw, voor den Hove van Utrecht op 26-09-1537 gemaekt heeft evenals voor het Gerecht van Amersfoort op woensdag na Sint Gregoriusdag anno 1538 (wo 13-03-1538), met de restrictie dat deze lijftocht zal voortduren zolang er geen wijziging in de huwelijks staat optreedt.

Deze lijftocht betreft het vierde deel van 15 dammaet land gelegen tot Bunschoten bij den **Cronckel** naast **Aude Duyster Weteringe** gemeen met zalige Meynaert Volckenssoon kinderen. Nog dat vierde deel van 21 dammaet land genaamd **Die Runnenboom** gelegen alsboven. Nog dat vierde

deel van 14 dammaet land gelegen **binnen- en buitendijks** in het genoemde gerecht waar nu ene Cornelis Elbertszoon op woont. Nog dat vierdedeel van 8½ dammaet land genaamd dat **Brede Lant** gelegen alsboven. Nog het vierde deel van het huis, hof en hofstede met zijn toebehoren gelegen tot Bunschoten en nu bewoond en gebruikt bij zijns zalige broeders kinderen. Hij testateur verklaarde deze partijen van goederen te zijn, zijn vrij eigen onverbonden goederen die hij mede in het huwelijk met de genoemde Geertruyt zijn huysvrouw ingebracht heeft

Komende nu ter dispositie heeft hij testateur gegeven ende gemaickt na zijn ende zijn huysfrouwe dood aan de zonen Pelgrum, Volcken ende Marten – die men nu Meynaerts noemt – en aan de dochters Weymtgen en Cristina, tezamen kinderen van zalige Meynaert Volckenssoon, zijn broeder, die hij geprocreert heeft bij Jannitgen Wernersdochter zijn huysfrouwe. Ieder krijgt een gelijke portie van alle genoemde percelen van goederen, waerinne hij testateur zijn huysfrouwe gelijktocht had. Hierna heeft hij testateur verclaert dat hem bij doode van Geertruyt Volckenssoon weduwe, zijne zalige moeder, ook aanbesteren zijn zekere perceelen van goederen, namelijk de helft van 24 dammaet land gelegen te velde in den Gerechte van Bunschoten genaamd **Bosgislant**. Noch die helft van de een helft van 15 dammaet land gelegen alsboven bij den **Cronckel** naest **Aude Duyster Weteringe** gemeen mit zalige Meynaert Volckenssoon kinderen. Noch die helft van de een helft van 21 dammaet land genaamd **Den Runnenboom** gelegen alsboven. Noch die helft van de een helft van 14 dammaet land gelegen **binnen- en buitendijks** in genoemde gerechte waer ene Cornelis Evertssoon nu op woont. Noch die helft van de een helft van 8½ dammaet land gelegen alsboven genaamd dat **Brede Lant**. Noch die helft van de een helft van het huis, hof en hofstede met zijn toebehoren staende ende gelegen in genoemde gerecht die zijn testateurs broeders kinderen nu gebruiken en bewonen. Noch die helft van die een helft van een camp land van 3 dammaten gelegen te Veen genaamd **Die Maenwerffs Camp**. Noch die helft van de een helft van een stuck land genaamd **Den Acker** gelegen alsboven. Noch die helft van die een helft van een stukje land gelegen in **Truyen Lant**. Deze goederen zijn door zijn moeder in zijn bezit gesteld bij zeeckere gerechtelijcke brieven op datum 08-11-1550.

Alhoewel hij testateur volgens de geïnsereerde brief wel vermochte bij dese zijne testamenten het voerscreven verbant extinguieren ende die goederen veralieneren (= vervreemden), nochtans verclaerde hij zijne uiterste wil te zijn dat het verbant zijns smoeders zijne effecte hebben zal in manieren hier verclaert, te weten dat hij uit sonderlinge liefde puur om Godtswil en om andere redenen hem daertoe moverende uit die rechte helft van de genoemde 24 dammaet land genaamd **Bosgislant** Sunte-Petersgasthuys binnen Amersfoort ten behoeve van de armen aldaar gelegateert en gegeven heeft ende geeft mits dezen een eeuwigen onlosbare erfrente van 20 keizer-karolusgulden sjaers, te betalen alle jaar op Sinte Martijnsdag in den winter (11 november), welverstaende nochtans dat hiervoor die gasthuysmeesters alle jaer binnen Bunschoten aan de armen zullen uitdelen omtrent midwinter twee mud gebakken roggebrood en een vierdel van een vat boter bij assistentie van de pastoor aldaar.

En als het genoemde gasthuys in deze erfrente eniger tijd hinder of letsel geschieden tot nadeel van de armen, zo heeft hij daarvoor een eeuwig erfwaarborg gesteld ende stelt mits deze het vierde deel van de 21 dammaten land genaamd **Den Runnenboom** ter beschikking waarmee de genoemde erfrente altijd tot zijn effect gebracht kan worden. Nog geeft hij testateur Peter Rutgerssoon metzelaer een kampje land gelegen tot Bunschoten in Roter Diemerslant genaamd **Gryeten Campgen** om zijn kinderen daarmee eerlijk op te voeden en tot een goddelijke staat te brengen. Item geeft hij de arme weeskinderen binnen Amersfoort in het nieuwe weeshuis de somme van 50 karolus gulden. Item Ermgert Henrick Quyntendochter voor de getrouwe dienst die zij hem bewezen heeft 25 gulden. Item legateert hij de erfgenamen van Meyns Ghijsbertzoon 25 gulden. Item de erfgenamen van zalige Roloff van Kip 25 gulden. Item zuster Geertruyt Harten een pondt groot. Item Sunte Barbare en Sint Aechten Convent elk een pont groot. Item die groote kerck een pont groot. Item die Minrebroeders een pondt groot. En de Armen genaamd **Die Poth** ook een pont groot.

Ende ten eynde dat dit testament na zijn overlijden in alles volbracht mag worden, heeft hij

testateur genomineert, gedeputeert geëligeert, nomineert, deputeert ende eligeert mits desen voor zijn executeurs den hoochgeleerden zeer wijssen ende discreten mr. Wilhelm Lauren[tius], doctor in beyden rechten, Peter van Westrhenen Meynssoon, Ghijsbrecht van der Maet, Rutger Poyet ende Cornelis Reyerssoon tzamen ende elcx van hem daer tho biddende, gevende diezelve volcomen macht ende auctoriteyt omme dit testament nae zijn forme ende inhouden te exequeren ende ter behoerlijcke executie te leggen mit een volle vrije administratie van zijns testateurs nagelaten goederen.

Ende oft gevele dat enich van den executeurs offlivich ofte beddeleger worden soe will hij testateur dat dies nyettegenstaende die andere mede executoren zullen hebben ende blijven in volle macht van dese zijnen testament om te vorderen ende te voltrecken. Alle welcke executoren ende elcx bijsonder hij testateur gelegateert ende beseth heeft voor haer diligentie ende moyte ende om dese zijne testamente wel ende te rechte geëxecuteert te worden een zylvere schale van twee pondt groot.

Aldus gedaen binnen Amersfoort then huysen van den testateur in den jaere, indictie, maent, dach, ure, pausdoms, keyser ende coninckrijcx alsboven ter presentie van den hoochgeleerden ende experten mr. Evert van Meerfelt phisicus, Aernt Louw Janssoen ende Peter Schay Dyricxzoon, borgers tAmersfoirt, als getuygen hyer thoe gebeden ende versocht, dwelcke dit testament mit mij notario mede onderteyckent hebben.

(w.g.) Cornelis Volckensz

Adrianus van der Wall, notaris

Everhart van Meervelt

Aernt Louw Jansz

P. Schayesz

TOLERANTIA VINCET

Opm. Mocht u belangstelling hebben voor de originele tekst van dit testament (5½ pagina A4-formaat) dan kunt u dat per e-mail gratis aanvragen bij a.vnostrum@chello.nl of bij de redactie van dit blad.

Resultaten van het DNA-onderzoek

door Willem van Maren

In de aflevering van april 2008 van dit blad heeft u kunnen lezen over het DNA-onderzoek dat was opgezet en waar u aan mee kon doen. Meer dan vierhonderd mensen hebben aan de eerste ronde meegedaan. De eerste resultaten zijn nu bekend. De stamreeks van de deelnemers met de uitslag van het onderzoek is onlangs gepubliceerd in een dik boek: *Zonen van Adam in Nederland. Genetische genealogie: een zoektocht in ons DNA-archief.*

Een mens heeft 23 paar chromosomen, dus in totaal 46 chromosomen. Alleen mannen hebben één Y-chromosoom dat van vader op zoon vererft. Dit chromosoom is dus slechts één van de 46 en alleen op stukjes van dit chromosoom is onderzoek verricht. Het aantal voorouders verdubbelt per generatie en rond het jaar 1600 heeft u al enkele duizenden voorouders. Het onderzoek ging alleen om die ene voorvader in rechte mannelijke lijn van wie het Y-chromosoom geërfd is. De andere 45 chromosomen komen van hooguit 45 andere voorouders. De kans dat u van een verre voorouder niet één, maar twee of zelfs drie chromosomen heeft gekregen is maar heel klein. Wie die andere 45 (of minder) voorouders zijn, weten we echter niet en dat valt ook niet meer goed te achterhalen. Als we alleen letten op het Y-chromosoom dan blijkt de mensheid in ongeveer twintig groepen uiteen te vallen, haplogroepen genaamd. Binnen die groepen zijn weer onderverdelingen mogelijk.

In Nederland behoort ongeveer de helft van de mannelijke bevolking tot de haplogroep R1b3 en bijna een derde tot de haplogroep I. De andere haplogroepen vertegenwoordigen elk minder dan 5% van de bevolking. We kunnen die groepen mensen niet herkennen via hun uiterlijk. Dat valt wel te begrijpen. De groepen worden immers bepaald door een klein stukje van één van de 46 chromosomen en dat ene chromosoom is bovendien een van de kleinste. Minder dan 2% van de erfelijke eigenschappen ligt op het Y-chromosoom, misschien zelfs minder dan 1%. Ieder mens erft veel meer erfelijk materiaal van zijn andere voorouders, zowel mannelijk als vrouwelijk, dan alleen vanuit de rechte mannelijke lijn.

De haplogroep R1b3 is de meest algemene in West-Europa en op de Britse eilanden. R1b3 is een onderdeel van de R-groep die in heel Europa, het westelijk deel van Azië en Noord-Amerika wordt gevonden.

Leden van de haplogroep I komen vooral voor in Scandinavië, Midden-Europa en langs de kusten van de Oostzee en de Noordzee. Men neemt aan dat lang geleden de voorvaderen van deze groep vanuit het Midden-Oosten via de Balkan naar Midden-Europa en de kustgebieden van Oostzee en Noordzee zijn getrokken.

Het boek geeft ook nog aan hoe verwant de leden van de verschillende haplogroepen zijn. Het woord 'verwant' is echter relatief. Zelfs bij nauwverwante personen kan de gemeenschappelijke voorvader meer dan tweeduizend jaar geleden geleefd hebben. Het is niet eens precies te schatten wanneer die voorvader geleefd heeft.

Het bovenstaande geeft in het kort het resultaat weer van het onderzoek in het algemeen. Voor velen is dat waarschijnlijk teleurstellend weinig. De situatie wordt evenwel geheel anders als aan het onderzoek een extra vraag gekoppeld kon worden. Zo waren er zeven deelnemers met de achternaam Van Maren of Van Maaren. Ik was een van hen. Mijn eigen voorgeslacht komt van de Utrechtse Heuvelrug en nog geen 5% van de Van Ma(a)ren's in Nederland behoort tot mijn (verre) verwanten. Het enige wat het onderzoek mijzelf heeft opgeleverd is de identificatie van mijn haplogroep.

In Nederland zijn vijftien andere families bekend met de naam Van Ma(a)ren die alle hun oorsprong hebben in de Betuwe of het noorden van Noord-Brabant. Zij hebben ondanks intensief genealogisch onderzoek niet met zekerheid één gemeenschappelijke voorvader kunnen vinden. Toch leek onderlinge verwantschap wel aannemelijk, want in de zestiende eeuw woonden de voorouders van sommige families vlak bij elkaar. Met behulp van patroniemenplakken en enkele veronderstellingen was van enkele van die geslachten een hypothetische voorvader in het begin van de vijftiende eeuw opgespoord. Dit was echter te onzeker om serieus genomen te mogen worden. Het DNA-onderzoek bood een prachtige kans om het bestaan van een gemeenschappelijke voorvader te bevestigen of te ontkennen. Zes van die Betuwse/Brabantse families hebben meegedaan. Van vier is de uitslag al bekend en gepubliceerd in het boek. Die vier blijken helemaal niet nauw verwant te zijn. Integendeel, het staat nu wel vast dat ze in historische tijden helemaal geen gemeenschappelijke stamvader hebben. Als de financiën het toelaten willen we alle vijftien families onderzoeken. Er is nog altijd een goede kans dat sommige families wel bij elkaar horen en dat geeft dan een richting aan voor verder genealogisch onderzoek.

Het kan ook interessant zijn om DNA-onderzoek uit te voeren binnen een gemeenschap die heel homogeen lijkt te zijn. We kunnen hierbij denken aan de oorspronkelijke bewoners van Spakenburg, Huizen, Urk of Schokland. Stammen die gemeenschappen af van maar heel weinig stamvaders of kwamen de oudste voorouders uit verschillende plaatsen?

Er is nu nog maar één tamelijk grootschalig onderzoek uitgevoerd en het had betrekking op heel Nederland. Het heeft nog niet veel nieuws opgeleverd. Verder onderzoek met meer specifieke onderzoeksvragen zal ons ongetwijfeld meer kunnen vertellen over onze vroegste voorouders. U kunt nog steeds meedoen.

Boekennieuws

door Willem van Maren

Wil Gommers, Ludo Jongen en Anton van Nostrum

Bij afwezigheid van de schout. Het persoonlijke ambtsdagboek van Cornelis Volckenszoon, burgemeester van Amersfoort (1555-1556), Hilversum 2009, ISBN978-90-6550-979-6, prijs € 24,-.

Weinig boeken hebben zo'n lange productietijd nodig gehad als dit bijzondere dagboek. Het dagboek is al viereneenhalve eeuw oud. De auteurs Gommers en Van Nostrum begonnen (samen met anderen) aan de transcriptie in 1979. Het was toen een project van een werkgroep van de NGV. Lange tijd zag het er naar uit dat ook de transcriptie gedoemd was om op een donkere plek onder het stof te raken. In de 21^e eeuw werd echter de draad weer opgepakt en in samenwerking met Ludo Jongen werd ook een hertaling van het manuscript gemaakt. Het resultaat is indrukwekkend. In een heldere inleiding worden de tekst en de oorspronkelijke auteur toegelicht. Daarna volgt het dagboek van Cornelis Volckenszoon, op de linkerpagina staat de transcriptie en op de rechterpagina de hertaling. Beide pagina's hebben tal van verklarende voetnoten.

Het boek geeft een goed inzicht in de bezigheden en zorgen van een 16^e-eeuwse burgemeester.

De huidige auteurs hebben bij hun hertaling gekozen voor een vrije en moderne vertaling. Dit moet een moeilijke operatie zijn geweest, waarbij af en toe subjectieve beslissingen genomen moesten worden. Over hun keuzes kan men soms met de auteurs van mening verschillen. Dat geldt een enkele keer ook voor de inleiding en de voetnoten (zie bijv. de merkwaardige beschrijving van het zegel van de burgemeester). Dit zijn echter onbelangrijke details bij dit alles en het resultaat van de hertaling heeft een zeer leesbaar en interessant boek opgeleverd dat uniek is voor Nederland.

Cornelis Volckenszoon komt over als een nauwgezet en toegewijd persoon die de belangen van Amersfoort zorgvuldig heeft beheerd. Hij heeft regelmatig moeilijke beslissingen moeten nemen. In zijn tijd wilde niet iedereen daar rekening mee houden. In de voorlaatste zin van het boek wordt een Amersfoortse wever geciteerd: "Ik heb schijt aan de burgemeesters". Cornelis Volckenszoon heeft dat niet verdiend. Hij nam zijn functie heel serieus en hij heeft ons een boeiend document nagelaten waardoor we hem gedurende meer dan een jaar kunnen volgen bij zijn werkzaamheden. De drie 21^e-eeuwse auteurs hebben het net zo min als de burgemeester altijd gemakkelijk gehad met hun taak, maar zij hebben die op een prachtige wijze afgerond.

Egbert Wolleswinkel

Dorpsstraat ons dorp. 375 jaar Renswoudse bewoningsgeschiedenis.

Barneveld 2009, ISBN 978-90-8788-083-5, prijs € 22.95

De gemeente Renswoude is al heel oud (meer dan duizend jaar?), maar het dorp zelf zou men het stichtingsjaar 1633 kunnen geven. In dat jaar kreeg de heerlijkheid het schepenrecht. Eeuwenlang bestond het dorp uit slechts één straat, de Dorpsstraat, met twee losse eindjes: de Molenstraat en de Kerkstraat. De geschiedenis van alle huizen en de eigenaren en bewoners is nu vastgelegd in een omvangrijk boek. Op 13 februari 2009 vierde de Historische Vereniging Oud-Renswoude haar 40-jarig bestaan. Tegelijk trad Egbert Wolleswinkel af als voorzitter. Zijn enige voorganger is de heer S. Laansma geweest, die behalve lid van het hoofdbestuur van de NGV ook nog enige tijd eindredacteur van Gens Nostra was. Wolleswinkel is een van de oprichters van de vereniging geweest en werd toen meteen secretaris. Later nam hij het voorzitterschap over en nu bij zijn afscheid werd een boek van zijn hand gepresenteerd met een adembenemende hoeveelheid gegevens. Elk huis in het heden of verleden wordt besproken met alle bewoners tot in de 20e eeuw. Het boek is rijk geïllustreerd; veel foto's zijn meer dan honderd jaar oud.

Een boek met zoveel informatie over personen is vanzelfsprekend heel interessant voor

genealogen. Ondanks die opsommingen is beslist geen saai werk ontstaan. De ontelbare foto's en grappige anekdotes maken het tot een boeiend geheel. Bijzonder leesbaar en informatief zijn de inleidende hoofdstukken. Hier wordt o.a. de rol van de kasteelheren beschreven door de eeuwen heen en ook de emancipatie van de bevolking in de 19e eeuw. Dit alles berust op uitvoerig genealogisch onderzoek. Zo kwamen interessante feiten naar voren. De auteur ontdekte ook dat er in Renswoude in de 19e eeuw veel meer onwettige kinderen geboren werden dan in de omliggende gemeenten, wel 4,75%. Zijn verklaring: "Ook hier zien we letterlijk de naweeën van een feodale gemeenschap, waarin de kasteelheer niet altijd het goede voorbeeld gaf". Een halve eeuw geleden zou dit in Renswoude nog niet zo openlijk zijn gezegd.

Iedereen met voorouders in Renswoude zal dit werk graag in zijn of haar boekenkast willen hebben.

Nieuws van de afdelingsbibliotheek

Door omissie mijnerzijds moet ik helaas op de lange lijst van nieuwe aanwinsten voor onze bibliotheek, in het vorige periodiek, enkele correcties/opmerkingen aanbrengen.

1. De nummers 615, 615.1 en 636 op bladzijde 27 en de nummers 720.2 en 722 op bladzijde 28, worden voorlopig – door de grote hoeveelheid – niet opgenomen in de catalogus.

2. bladzijde 28 – nummer 828 Nederlandse Historiën, de nummering is nu uitgesplitst en genoteerd in de catalogus.
– nummer 839. a , achter (1992) 'idem' doorhalen, vervangen door 'en', achter (1994) noteren '(niet compleet)'.

3. bladzijde 29 – nummer 843.1 'idem' doorhalen, nummer 852.1 wijzigen in 852.1 t/m 3 en achter Noord-Brabant 't/m' doorhalen.
– nummer 852.41 wijzigen in 852.25 t/m 41; nummer 966.1 Oud-Utrecht enz. vervalt en wordt verwerkt in nummer 615.1
– voor Historische Kring Kesteren, 7^e regel van onderen, 1006 noteren

4. bladzijde 30 – nummer 1024, achter (1985/86) noteren 1 t/m 4
– nummer 1039.1 t/m 5 Limburgs Tijdschrift voor Genealogie, enz. wijzigen in: 1039.1 jrg. 1 (1973) t/m jrg. 7 (1979);
1039.2 jrg. 8 (1980) t/m jrg. 15 (1987);
1039.3 jrg. 16 (1988) t/m jrg. 21 (1993);
1039.4 jrg. 22 (1994) t/m jrg. 28 (2000);
1039.5 jrg. 29 (2001) t/m jrg. 36 (2008).
De compleetheid van de jaargangen staat uitgesplitst genoteerd in de catalogus.

Geschonken door mevrouw H.J. Aeckerlin te Harderwijk:

De volgende publicaties van De Indische Navorscher:

- 1994 – nr. -, -, 3, 4;
- 1995 – ontbreekt;
- 1996 t/m 1998 – nr. 1 t/m 4;
- 1999 – nr. 1, 2, 3, - ;

- 2000 t/m 2004 – nr. 1 t/m 4;
- 2005 – nr. -,2, 3, 4;
- 2006 – nr. 1 t/m 4.

Geschonken door de heer A. van Nostrum te Hoewelaken:

1002.1 *Bij afwezigheid van de schout*, het ambtsdagboek van een Amersfoortse burgemeester (1555-1556).

Zie het verslag van de lezing, zie de boekbespreking en zie het testament in dit nummer.

Geschonken door de heer C.J.Th. Walet te Hooglanderveen:

Gens Nostra's jrg. 61 (2006) t/m jrg. 63 (2008)

Geschonken door de heer J.A. Uitenbogaart te Amersfoort:

- G.N. Honig, *De vroege middeleeuwen in Holland* (1947)
- M.H.D. van Leeuwen, *Bijstand in Amsterdam, circa 1800-1850. Armenzorg als beheersings- en overlevingsstrategie* (1992)
- B. de Vries, *Electoraat en elite. Sociale structuur en sociale mobiliteit in Amsterdam 1850-1895* (1986)
- J.C.P.W.A. Steenkamp, *Heraldiek in kunsthistorischen en aesthetischen zin* (1948)
- *Jaarboek Oud-Utrecht 1975*
- *Mensen van vroeger*, jaargang 1/7, 1973-1979

Verder zijn de volgende (dubbele) jaarboeken van het Centraal Bureau voor Genealogie te koop voor € 1,- per stuk. Indien men daar belangstelling voor heeft, gaarne contact opnemen met de bibliothecaris. Jaarboeken: 1978 t/m 1989, 1991 en 1994 t/m 1997.

Voorts ontvingen wij vele edities van periodieken van andere NGV-afdelingen, historische verenigingen of stichtingen.

Met dank aan de schenkers G.G.M. van der Kroon, telefoon 033 - 4942496